

Α. Α. ΠΑΛΛΗ

ΓΕΝΙΚΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ,
ΤΕΩΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ,
ΤΕΩΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΓΕΝ. ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΕΡΙ

ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ

ΚΑΙ

**ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ**

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1912-1920

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

~~~~~
*Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Κ. Μακρίδου καὶ Ἰ. Ἀλευροπούλου
Γαλατῆ, Περσεμπε-παζάρ, Ὀδὸς Γενῆ Ἀζαμὶ, Ἄρ. 13*

1920

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

4088.

Α. Α. ΠΑΛΛΗ

ΓΕΝΙΚΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ,
ΤΕΩΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ,
ΤΕΩΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΓΕΝ. ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΕΡΙ

ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ

ΚΑΙ

**ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1912-1920**

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

*Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Κ. Μακρίδου καὶ Ἰ. Ἀλευροπούλου
Γαλατῆ, Περσεμπί-παζάρε, Ὀδὸς Γενῆ Δζαμί, Ἄρ. 13*

1920

Τῷ ἀξιολύμῳ Κυρίῳ ΜΙΑΤ. ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ,

Πρώτῳ Προέδρῳ

τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἐν Μακεδονίᾳ προσφύγων,

τῷ θέσαντι τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἐποικιστικῆς μας ὀργανώσεως.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ὅταν κατὰ τὸ 1914 ἐγκατεστήσαμεν τοὺς ἐκ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας πρόσφυγας ἐν Μακεδονίᾳ, πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν, μὴ προβλέποντες βεβαίως τὸν Πανευρωπαϊκὸν πόλεμον καὶ νομίζοντες ὅτι τὸ καθεστὼς τὸ δημιουργηθὲν ὑπὸ τῆς Βουκουρεστίου Συνθήκης θὰ ἦτο ὀπωσοῦν μόνιμον, ἡμεῖς διατεθειμένοι νὰ δεχθῶμεν τὴν τότε γενομένην βιαίαν ἀνταλλαγὴν πληθυσμῶν οὐχὶ βεβαίως ὡς ἐν ἀπόλυτον ἀγαθόν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ὡς μίαν ριζικὴν, ἃν καὶ ὀδυνηρὰν λύσιν, τείνουσαν πρὸς ἀπλοποίησιν τοῦ Βαλκανικοῦ προβλήματος. Εἰργάσθημεν τότε μὲ τὴν ἰδέαν τοῦλάχιστον νὰ ἐποικίσωμεν τὴν ἐρημωθεῖσαν Μακεδοσίαν, πληροῦντες διὰ τῶν ὁμογενῶν προσφύγων τὰ κενὰ ἅπερ εἶχε δημιουργήσῃ ἢ ἀποχώρησις τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων.

Ἄλλὰ αἱ τότε προβλέψεις μας ἀνετράπησαν ἄρδην. Ἡ μὲν εἰσβολὴ τῶν Βουλγάρων τοῦ 1915 κατέστρεψε τὸ ἔργον μας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ, ἣ δὲ ἐπιτυχὴς ἔκβασις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἤδη ἀποδίδει εἰς τὰς ἐστίας τῶν τοὺς ὁμογενεῖς πληθυσμούς, οὓς εἶχε προσωρινῶς φιλοξενήσῃ ἡ Μακεδονικὴ γῆ. Συνεπῶς ἡ κατάστασις πάλιν παρουσιάζεται περίπου ὅπως ἦτο μετὰ τὸ τέλος τῶν Βαλκανικῶν πολέμων.

Διὰ τοῦτο ἐνόμισα ὅτι, καθ' ἣν στιγμὴν ἐτοιμαζόμεθα ν' ἀντιμετωπίσωμεν ἐκ νέου τὸ πρόβλημα τοῦ ἐποικισμοῦ, οὐχὶ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ καὶ Μικρῇ Ἀσίᾳ, δὲν θὰ ἐστερεῖτο ἐνδιαφέροντος ἢ ἀνακεφαλαίωσις τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἐπὶ ἔτη γενομένων μετακινήσεων πληθυσμῶν, μετακινήσεων, αἵτινες ἀφήκαν βαθεὰ τὰ ἴχνη των καὶ μετέβαλον κατὰ μέγα μέρος τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα ὠρισμένων περιοχῶν, ὡς καὶ ἡ μελέτη νέων μετακινήσεων, ἃς φαίνεται νὰ ἐπιβάλλῃ ἢ ἐκ τοῦ πολέμου δημιουργηθεῖσα κατάστασις.

Θὰ εἶμαι εὐτυχὴς εἰάν ἡ μικρὰ αὕτη μελέτη, ἣτις ὡς μόνον σκοπὸν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μίαν συνολικὴν εἰκόνα καὶ νὰ παραθέσῃ συνοπτικῶς τὰ στοιχεῖα ἐνὸς μεγάλου προβλήματος, συντείνῃ κατὰ τι εἰς τὸν καταρτισμὸν ἐνὸς ἐποικιστικοῦ προγράμματος, οὗ ἔχομεν ἀπαραιτήτως ἀνάγκην διὰ τὸ μέλλον.

Α. Α. ΠΑΛΛΗΣ

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 23 Ἀπριλίου 1920.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἑπτὰ ἔτη ἡ Βαλκανικὴ Χερσόνησος καὶ ἐν γένει ἅπασα ἡ Ἑγγύς Ἀνατολή, ἐν ἣ περιλαμβάνομεν γενικῶς τὰς πέριξ τοῦ Αἰγαίου, τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Εὐξείνου κειμένας χώρας, ὑπῆρξαν καὶ εἶναι ἀκόμη τὸ θέατρον διαρκῶν ὀμαδικῶν μεταναστεύσεων ὀλοκλήρων φυλῶν, μετακινουμένων εἴτε αὐτοπροαιρέτως ἢ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τὴν πίεσιν πολιτικῶν γεγονότων.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ ἀσφαλῶς θὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ θὰ ἀπασχολήσῃ τὰς μελέτας τῶν ἱστορικῶν τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος, οἵτινες θὰ ζητήσουν ν' ἀναδιφήσουν τὰ αἷτια τὰ προκαλέσαντα τὸν σχηματισμὸν τῶν σημερινῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, σπανίως ἐπανελήφθη εἰς τοιαύτην κλίμακα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης.

Ἵνα εὐρωμεν ἀνάλογον προηγούμενον, δεόν νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ κατάρρευσις τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας προεκλήθη ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὀρδῶν τῶν Βαρβάρων, αἵτινες ἐνέκλειον ἐν αὐταῖς τὸ σπέρμα τῶν μελλόντων κρατῶν τῆς Νέας Εὐρώπης, καὶ ὠθοῦμεν ὑπὸ ἄλλων ἐτι ἀπωτέρων φυλῶν, ἐπέπεσον ἀκατάσχετοι ἐπὶ τοῦ σφαδάζοντος κορμοῦ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἐκ τοῦ χάους τούτου τῶν λαῶν ἐγεννήθη ἡ σύγχρονος Εὐρώπη, ὅπως ἐκ τοῦ νέου τούτου χάους, οὗ παριστάμεθα σήμερον θεαταὶ ἐν τῇ Ἑγγύς Ἀνατολῇ, θὰ ἐξέλθῃ ὁ νέος καὶ, ἄς ἐλπίσωμεν, ὁ ἐπὶ ὀρχετὰς γενεὰς ὀριστικὸς χάρτης τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἐπάροχει ὁμως μία μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐποχῶν τῆς ἱστορίας. Εἰς μὲν τὴν πρώτην ἐπρόκειτο περὶ ἐντελῶς νέων λαῶν, ἀγνώστων σχεδὸν εἰς τὸν ὀρχαῖον Κόσμον καὶ συγχεομένων ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀμυδρὰν ἐπωνυμίαν τῶν Βαρβάρων, οἵτινες ἤρχοντο ὅπως ἐγκατασταθῶν ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ τότε πεπολιτισμένου Κόσμου, ἐνῶ σήμερον πρόκειται μᾶλλον περὶ ἀνασυγκροτήσεως παλαιῶν καὶ γνωστῶν φυλῶν, ὡς ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Ἀρμενικὴ, ἄς ἡ διακοπὴ τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν ἐξελίξεως, ὀφειλομένη εἰς τὴν Τουρκικὴν κατάκτησιν, ἀφῆκε διεσπαρμένας ἢ ἐξηπλωμένας καὶ αἵτινες ἤδη, καταρρέοντος τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους, συμπτύσσονται καὶ οὕτω ἐτοιμάονται νὰ ἐξελιχθῶν πλέον εἰς Κράτη μὲ πάγια ὄρια καὶ ὀμοιόμορφον κατὰ τὸ δυνατόν πληθυσμὸν, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, αἵτινες, ὑποστᾶσαι ὀμοίαν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν, παρουσιάζουν σήμερον ἐνιαίαν ἀπὸ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως μορ-

φήν, ὑφιστάμεναι μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν περιοδικὰς τινὰς ἐκ τῆς ἐπηρείας πολιτικῶν γεγονότων αὐξομοιώσεις.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους εἶναι ὅλως ἐξαιρετικοῦ δι' ἡμᾶς ἐνδιαφέροντος ν' ἀνασκοπήσωμεν τὰς ἀπὸ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον καὶ ἐντεῦθεν λαβούσας χώραν μετακινήσεις πληθυσμῶν, ὡς καὶ νὰ μελετήσωμεν τὰς μελλούσας προσεχῶς νὰ λάβωσι χώραν τοιαύτας, διότι πρόκειται περὶ γεγονότων ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας ἐξ ὧν θὰ ἐξαρτηθῇ ἡ διάπλασις τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἐπομένως θέλομεν ἐξιστορήσῃ καὶ ἀναλύσῃ, ἐν πρὸς ἐν, τὰ διάφορα μεταναστευτικὰ ρεύματα, τὰ ἐκ τοῦ Βαλκανικοῦ καὶ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου προκληθέντα, καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν γενικά τινὰ συμπεράσματα, δυνάμενα νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς καθοδήγησιν τῆς πολιτικῆς μας ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐποικισμὸν τῶν νέων Ἑλληνικῶν χωρῶν.

Τὸ πρῶτον τοιοῦτο μεταναστευτικὸν ρεῦμα, ἄμεσος συνέπεια τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, ὑπῆρξεν ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ συγκέντρωσις, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1912, πολλῶν χιλιάδων Μουσουλμάνων ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Βορείου Κεντρικῆς Μακεδονίας, καὶ ἰδίως τῶν περιφερειῶν Ἰστίπ, Κοτσάνων, Νευροκοπίου καὶ Στρωμνίτης, οἵτινες, φεύγοντες ἐνώπιον τῆς προσελάσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ—εἶναι γνωστὸν πόσον ἀσπλάγχχνως συμπεριφέρθη οὗτος πρὸς τὸν Μουσουλμανικὸν πληθυσμὸν—εἶχον καταφύγει εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Οἱ πρόσφυγες οὗτοι, ἀνερχόμενοι καθ' ὑπολογισμὸν εἰς 15000, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐπανέκαμψαν εἰς τὰς ἐστίας των, ἀλλὰ μετεφέρθησαν τῇ αἰτήσει των εἰς Τουρκίαν, ἐνθα ἐγκατεστάθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Θράκης καὶ Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὸ δεύτερον μεταναστευτικὸν ρεῦμα, ἐπίσης ἄμεσος συνέπεια τῶν κατὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον ἐχθροπραξιῶν, ὑπῆρξεν ἡ πρὸ τοῦ προελαύνοντος Ἑλληνικοῦ στρατοῦ φυγὴ τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ Βουλγαρομακεδονικοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν Κιλκίς, Ἀρχαγγέλλων καὶ Ποροίων, ὅστις, ἀνέκαθεν φανατικῶς βουλγαρίζων καὶ ἀναμιχθεὶς ἐνεργῶς ἐναντίον τῶν ἡμετέρων εἰς τὴν πάλιν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἠσθάνθη τὸν ἑαυτὸν του ἐκτεθειμένον καὶ ἐπροτίμησε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ὑποχωροῦντα Βουλγαρικὸν στρατὸν εἰς Βουλγαρίαν. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος, ἀνερχόμενος καθ' ὑπολογισμὸν εἰς 10,000 περίπου, ἐγκατεστάθη ὀργότερον εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Μουσουλμάνων

ἐγκαταλειφθείσας περιφερείας τῆς Στρωμνίτισης, τοῦ Μελενίκου τοῦ Νευροκοπίου καὶ τῆς Εἰάνθης. Ἡ μετανάστευσις αὕτη ἐνέχει τὴν ἐξῆς ἰδιαιτέραν σημασίαν, ὅτι ἀπῆλλαξεν ὀριστικῶς τοῦ βουλγαρίζοντος στοιχείου τὴν μεταξὺ Δοϊράνης καὶ Θεσσαλονίκης πεδιάδα, ἣτις, μεγίστης στρατηγικῆς σημασίας ὡς ἀποτελοῦσα τὸ προπύργιον τῆς Θεσσαλονίκης, ἦτο πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἐν εἶδος βουλγαρικῆς σφηνῶς ἀπειλούσης τὴν Ἑλληνικὴν προτείνουσαν τῆς Μακεδονίας.

Τὸ τρίτον ρεῦμα ὑπῆρξεν ἡ μετανάστευσις τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῶν ἐπαρχιῶν Στρωμνίτισης καὶ Μελενίκου, οἵτινες, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Βουκουρεστείου Συνθήκης κατακύρωσιν τῶν περιφερειῶν τούτων εἰς τὴν Βουλγαρίαν, μετηνάστευσαν αὐτοπροαιρέτως κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τοῦ 1913 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, προτιμήσαντες νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ πάντα καὶ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν παρὰ νὰ ὑποστοῦν τὴν καταναγκαστικὴν ἀφομοίωσιν, ἣν ἀσφαλῶς θὰ τοῖς εἶχον ἐπιβάλλει θᾶπτον ἢ βράδιον αἱ γνωσταὶ βουλγαρικαὶ μέθοδοι.

Οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς ἡμετέρας Κεντρικῆς Μακεδονίας, εἰς τὰς ἐπαρχίας Κιλκίς καὶ Δεμίρ Χισάρ, ὅπου ἐπλήρωσαν ἐν μέρει τὰ κενὰ τὰ ὁποῖα εἶχε δημιουργήσῃ ἡ μετανάστευσις τῶν Μουσουλμάνων προερχομένων κυρίως ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Κιλκίς καὶ Ἀκίντζαλη χωρίων καὶ τῶν βουλγαρίζοντων κατοίκων τοῦ Κιλκίς καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Μπέλες.

Τονίζω ἐπίτηδες τὰς λέξεις «ἐπλήρωσαν ἐν μέρει», διότι, ἐνῶ οἱ μεταναστεύσαντες Τοῦρκοι καὶ Βουλγαρομακεδόνες ἦσαν ἅπαντες χωρικοὶ, οἱ Ἕλληνες τῆς Στρωμνίτισης καὶ τοῦ Μελενίκου ἀνῆκον καὶ εἰς τὴν ἀστικὴν καὶ εἰς τὴν γεωργικὴν ταξιν, ἰδίως ὁμως εἰς τὴν πρώτην. Τόσον ἡ Στρωμνίτις, ὅσον καὶ τὸ Μελενίκον, εἶχον μεμορφωμένην τάξιν ἐξ ἐμπόρων καὶ ἐπιστημόνων οἵτινες, ἐγκατεστάθησαν, ὡς ἦτο ἐπόμενονον, εἰς τὰς πόλεις, ἰδίως τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Δεμίρ Χισάρ. Μόνον ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς τοῦ Σταρτσόβου, τοῦ Πετριτσιοῦ καὶ τοῦ Πετσόβου ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν· ἀλλ' οὗτοι δὲν ἦσαν τόσον πολυάριθμοι ὥστε νὰ πληρώσουν ἅπαντα τὰ ἐγκαταλειφθέντα Τουρκικὰ καὶ Βουλγαρίζοντα χωρία. Οἱ Μελενίκιοι, ἡμισιαστικὸς πληθυσμὸς μετερχόμενος τὴν ἀμπελοφυξίαν συγχρότως μὲ ἀστικόν τι ἐπάγγελμα, ἐγκατεστάθησαν σχεδὸν ἅπαντες εἰς τὸ Δεμίρ Χισάρ, εἰς τὰ πέριξ τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατόν νὰ συγχέωσι τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, ἀρκετοὶ δὲ Στρωμνιτιῶ

ται εἰς τὸ Κιλκίς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐποίκων τούτων ἀνῆλθεν εἰς 5,000 περίπου.

Τὸ τέταρτον ρεῦμα μεταναστεύσεως, ὅπερ ἐπηκολούθησεν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ὑπῆρξε τὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἧτις ἐπεδικάσθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἡ Βουλγαρία, ἀντιθέτως πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἧτις οὐδὲν μετῆλθε πιστικὸν μέτρον ἐναντίον τοῦ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν της παραμείναντος Βουλγαρομακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, ἐφήρμοσεν, ἀμέσως μετὰ τὴν εἰρήνην, πρόγραμμα ἀπηνόως διωγμοῦ ἐναντίον τοῦ ἐν τῇ νέα Βουλγαρία Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν οἱ Ἕλληνες τῆς Ξάνθης, τῆς Γκιουμουλτζίνης, τῆς Μαρωνείας, τοῦ Σουφλίου, τοῦ Δεδέ - Ἀγάτς, καὶ τῶν περιφερειῶν των, εἶχον ἔξαναγκασθῆ εἰς βίαιον ἐκπατρισμόν, αἱ δὲ περιουσίαι αὐτῶν κατελήφθησαν ὑπὸ Βουλγάρων.

Ὁ πληθυσμὸς οὗτος, ἀποτελούμενος ἀπὸ γεωργοὺς καὶ ἀστοὺς, ἐγκατεστάθη κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἄλλοι δὲ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Κεντρικὴν Μακεδονίαν. Οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ ἔμποροι οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ διασώσουν μερικὰ κεφάλαια καὶ πάντως ἦσαν γνωστοὶ εἰς τὰς ἀγορὰς Θεσσαλονίκης καὶ Καβάλλας, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς πόλεις ταύτας καὶ συνέχισαν ὡπωσοῦν τὸ ἔμπόριον. Οἱ ἐπιστήμονες ἀπεροφήθησαν εὐκόλως εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς τὰς τάξεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Οἱ γεωργοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς ἐγκαταλελειμμένα Βουλγαρικὰ ἢ Τουρκικὰ χωρία τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Εἰς 40.000 περίπου ἀνῆλθον οἱ ἐκ τῆς Δυτικῆς Θράκης οὗτω μεταναστεύσαντες Ἕλληνες.

Συγχρόνως πρὸς τὸ ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μεταναστευτικὸν ρεῦμα ἐσημειώθη καὶ ἀντίστροφον ἰσχυρὸν ρεῦμα μεταναστεύσεως Μουσουλμάνων ἐξ ὅλων τῶν Μακεδονικῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἐπιδικασθειῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν ὑπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου.

Ἡ μετανάστευσις αὕτη, ὑποκινηθεῖσα, ὅπως ἀπεδείχθη, ὑπὸ τῶν πρακτόρων αὐτῆς ταύτης τῆς Νεοτουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἧτις εἶχε συλλάβῃ τὸ σχέδιον τῆς ἐκδιώξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ διὰ πληθασμοῦ Μουσουλμανικοῦ ὅπως ἀποκλείσῃ πᾶσαν μέλλουσαν διεκδίκησιν τῆς μὲν Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς δὲ Βουλγαρίας (ὅπως τότε ἐπι-

στεύετο) ἐπὶ τοῦ Νομοῦ Ἀδριανουπόλεως, ἐσημειώθη ἰσχυροτέρα πάντων ἐκ τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ Βιλαετίου Σκοπείων, τοῦ ὁποίου ὁ Μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς, εἴτε διότι ἦτο φανατικώτερος τῶν ἄλλων ὡς ἀνήκων κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν φυλὴν τῶν Ἀλβανῶν Γκέκηδων, ἢ δι' ἄλλους λόγους, ἤρχισε νὰ κατέρχεται ἀθρόως εἰς Θεσσαλονίκην ὅπου ἐπεβιβάζετο μερίμνη τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ μετεφέρετο εἰς Σμύρνην καὶ Ραιδεστόν. Ἐπίσης πλεῖστοι τῶν Μουσουλμάνων κατοίκων τῶν εἰς τὴν Βουλγαρίαν περιελθουσῶν περιφερειῶν Ραζλογίου, Νευροκοπίου καὶ Στρωμνίτης κατῆλθον ὁμαδὸν εἰς τοὺς ἀπὸ Δεμιρ Χισσὰρ μέχρι Δράμας σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ὅθεν μετεφέροντο σιδηροδρομικῶς δι' Ὀκτσιλὰρ εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην,

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας μετανάστευσιν τῶν Μουσουλμάνων, αὕτη δὲν ἐπεξετάθη εἰς ἅπασαν τὴν χώραν. Οὕτω ἡ Δυτικὴ Μακεδονία, ὅπου κατόικουν συμπαγεῖς μουσουλμανικοὶ πληθυσμοί, ἔμεινε σχεδὸν ἀθικτος. Ἡ ζωνροτέρα μετανάστευσις ἐσημειώθη ἐκ τῶν κεντρικῶν ἐπαρχιῶν Κιλκίς, Λαγκαδᾶ, Χαλκιδικῆς, Δεμιρ Χισσὰρ, Σερρῶν καὶ Νιγρίτης, ὅθεν ἔφυγον ἀθρόοι οἱ Τοῦρκοι. Τὴν μετανάστευσιν ταύτην προσεπάθησεν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις νὰ παραστήσῃ διὰ πολιτικοὺς λόγους—τὸ ζήτημα τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου ἔμενον ἀκόμη ἔκκρεμὲς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας—ὡς δῆθεν προκλήθεισαν ἔνεκα τῶν πιστικῶν μέτρων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τοῦ Μουσουλμανικοῦ στοιχείου. Πόσον κακόπιστοι ὅμως ἦσαν οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι ἦτο καταφανὲς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ μετανάστευσις τῶν Μουσουλμάνων ἔλαβε χώραν συγχρόνως ἐκ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς πεποιθήσει περὶ τοῦ ὄβασίμου τῶν καταγγελιῶν τούτων, δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ εἰς τὴν πρωτάκουστον, δύναται νὰ εἴπῃ τις, πρότασιν, ὅπως ὁ ἐν Ἀθήναις Πρέσβυς τῆς Τουρκίας Γκαλήπ Κεμαλή Μπέης περιοδεύσῃ αὐτοπροσώπως τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐνεργήσῃ ἀνακρίσεις, ὅπερ καὶ ἐγένετο, τοῦ Γκαλήπ βέη ὕστερον ὁμολογήσαντος ἐν συνεντεύξει δοθείσῃ πρὸς τὸν ἀνταποκριτὴν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκδιδομένης Γαλλογῶνου ἐφημερίδος «Indépendant» ὅτι οἱ Μουσουλμᾶνοι μετηνάστευον ἐκουσίως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς πίεσεως ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω μεταναστευσάντων Μουσουλμάνων δὲν εἶναι δυστυχῶς ἐξηκριβωμένος, διότι δὲν ἐτηρήθησαν τότε ἀκριβεῖς στατιστικαὶ οὔτε διὰ τοὺς μέσον Θεσσαλονίκης οὔτε διὰ

τούς μέσον Ὀκτωβῶν ἀναχωρήσαντας. Κατὰ Τουρκικὴν τινα στατιστικὴν οὗτοι ἀνῆρχοντο εἰς 413.000 πάσης προελεύσεως, ἐξ ὧν 136.000 ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ Βιλαέτια Ἀδριανουπόλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως, 146.000 εἰς τὸ Βιλαέτιον Ἀϊδινίου καὶ οἱ ὑπόλοιποι εἰς διαφόρους ἄλλας ἐπαρχίας.

Θὰ ἦτο ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρον ἐὰν ἐγνωρίζομεν τὸν ἄριθμὸν τῶν μεταναστῶν τούτων κατὰ τόπον προελεύσεως, διότι, ὡς εἴπομεν, τόσων οἱ ἐκ Σερβίας, ὅσων καὶ οἱ ἐκ Βουλγαρίας Μουσουλμᾶνοι διήλθον ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἵνα μεταβῶσιν εἰς Τουρκίαν καὶ οὕτω ἀνemiχθήσαν μετὰ τῶν ἐξ Ἑλλάδος με-
ναναστῶν, μὲ τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι πολλοὶ ξένοι εὗρισκονται ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι μόνον ἐξ Ἑλλάδος ἐγένετο μετανάστευσις Μουσουλμάνων, εἶναι δὲ ἐνδεικτικὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ ὑποστηρικταὶ των, εἰς σχετικὰ των δημοσιεύματα εἰς τὸν ξένον τύπον, παρεσιώπησαν κατὰ γενικὸν κανόνα τὴν ἐκ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας μετανάστευσιν.

Σημειωτέον ὅτι ὁ ὀλικὸς οὗτος ἄριθμὸς μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο, παρὰ ὁ ἄριθμὸς τῶν ἐξ Ἑλλάδος μόνον μεταναστευσάντων, διότι ὀλόκληρος οὗτος ὁ Μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς, μετοχετευθεὶς εἰς Μικρὰν Ἀσίαν καὶ Ἀνατολικὴν Θράκην, ὅπου δὲν ὑπῆρχον διόλου Σέρβοι καὶ ἐλάχιστοι Βούλγαροι, ἐγκατεστάθη εἰς χωρία Ἑλληνικά, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ἐξετοπίσθη εἰς Ἑλλάδα.

Ἄμεσος λοιπὸν συνέπεια τῆς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, Σερβικῆς καὶ Βουλγαρικῆς Μακεδονίας εἰς Τουρκίαν μετανάστευσεως τῶν Μουσουλμάνων ὑπῆρξε, κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1914, ἢ εἰς Ἑλλάδα ἀναγκαστικὴ μετανάστευσις μεγάλου μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

Ὁ ἐκτοπισμὸς οὗτος ἐπεξετάθη ταχέως καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῶν παραλίων τῆς Μικρῆς Ἀσίας ἀπὸ Τρωάδος μέχρι Μάκρης. Οἱ ἐκ Μακεδονίας Μουσουλμᾶνοι μουχατζίρηδες (πρόσφυγες) ἐγκαθίσταντο ἄνευ διατυπώσεων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ χωρία, ὧν οἱ κάτοικοι εἰδοποιοῦντο ὅπως ἐντὸς ἐλάχιστης προθεσμίας ἐγκαταλείψωσι τὸ πάτριον ἔδαφος. Οὐδεὶς παρείχετο αὐτοῖς χρόνος ὅπως ἐκποιήσωσι τὴν κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν, εἰς κτήνη καὶ ἄλλα εἶδη, ἐπετρέπετο δὲ μόνον ὅπως ἀποκομίσουν ἐλίγα ἐνδύματα καὶ οἰκιακὰ σκεύη.

Οὕτως ἡ καταστροφὴ, ἣν ὑπέστησαν οἱ Ἑλληνικοὶ οὗτοι πληθυσμοί, ὑπῆρξε πλήρης, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἐκ Μακεδονίας Μουσουλμάνους, οἵτινες μεταναστεύοντες ἐκουσίως, ἐφρόν-

τιζον προηγουμένως τὰς μὲν κινητὰς των περιουσίας νὰ ἐκποιήσωσι, τὰ δὲ ἀκίνητα, εἰ δυνατόν, νὰ ἐκμισθώσωσι εἰς τρίτους.

Οἱ ἐκπατρισθέντες Θρῶκες τῆς Τουρκικῆς Θράκης, ὧν ὁ ἀριθμὸς, κατὰ τὰς ἐπισήμους στατιστικὰς τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἐπιτροπῆς ἐγκαταστάσεως προσφύγων, ἀνῆρχετο εἰς 62.592, κατέφυγον ἅπαντες εἰς Μακεδονίαν. Ὁ ἀνωτέρω ἀριθμὸς ὅμως δὲν περιλαμβάνει τοὺς εὐπόρους καὶ μὴ τυχόντας περιθάλψεως ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀναβιβᾷ εἰς τὸν ὅλικόν ἀριθμὸν εἰς 80000 περίπου.

Ἐκ τῶν Μικρασιατῶν 70.000 περίπου κατέφυγον εἰς Μυτιλήνην, Χίον καὶ Σάμιον, 20.000 εἰς Μακεδονίαν καὶ ἄρκετὰ σημαντικὸς ἀριθμὸς, μὴ ἐξακριβωθὲς ὅμως, εἰς Παλαιὰν Ἑλλάδα.

Ἡ ἀθρόα αὕτη ἀφίξις προσφύγων ἔθεσε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐνώπιον δυσκολωτάτου προβλήματος, διὰ τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου οὐδόλως ἦτο προητοιμασμένη καὶ ὅπερ ἀπῆται κολοσσιαίας χρηματικῆς θυσίας, τὰς ὁποίας ἡ τότε ἥμισυ ἀνθηρὰ κατάστασις τοῦ δημοσίου Ταμείου οὐδόλως ἐπέτρεπε. Καὶ ναὶ μὲν ἐστάθη δυνατόν νὰ ἐγκατασταθῶν περὶ τὰς 20.000 προσφύγων ἐκ Θράκης εἰς χωρῖα ὧν οἱ πρόην κάτοικοι, Μουσουλμᾶνοι καὶ Βουλγαρομακεδόνες, εἶχον μεταναστεύσει. Ἄλλ' ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν προσφύγων καὶ δὴ τῶν τελευταίων ἀφιχθέντων Μικρασιατῶν, ἔμεινε ἄνευ ἐγκαταστάσεως, ἐλλείψει μέσων στεγάσεως, ἐξηκολούθει δὲ μέχρι τελευταίως διαμένουσα εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, ὅπως τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Καβάλλαν.

Ἄλλο ρεῦμα μεταναστεύσεως, ἐπίσης συνέπεια τῆς ὑπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου δημιουργηθείσης νέας καταστάσεως, ὑπῆρξεν ἡ μετανάστευσις τῶν Ἑλλήνων τῆς Σερβοκρατομένης Μακεδονίας καὶ ἰδίως τῶν περιφερειῶν Μοναστηρίου, Γευγελῆς καὶ Δοϊράνης. Ἡ διατήρησις τῶν εἰς τὰς περιφερείας ἐκείνας ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπαρχουσῶν Ἑλληνορθοδόξων Κοινοτήτων προσέκρουσε, μετὰ τὴν εἰς τὴν Σερβίαν προσάρτησιν, εἰς ὠρισμένας διατάξεις τοῦ Σερβικοῦ Συντάγματος μὴ ἐπιτρεπούσας τὴν ἐντὸς τοῦ Σερβικοῦ Κράτους ὑπαρξιν αὐτοτελῶν κοινοτήτων ἀποτελουμένων ἐξ Ὀρθοδόξων Σέρβων ὑπηκόων. Τούτου ἕνεκα οἱ ἔχοντες Ἑλληνικὴν συνείδησιν κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων ἐπροτίμησαν τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετανάστευσιν παρὰ νὰ ἀπολέσουν τὴν ἐθνικὴν των ὑπόστασιν, ὡς ἀσφαλῶς θὰ συνέβαινε, ὡς ἐκ τοῦ μὴ δυνατοῦ τῆς ἀναγνωρίσεως Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων ἐντὸς τῆς Σερβίας.

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας ἡ πολιτικὴ

τῆς εἰλικρινοῦς συνεργασίας μετὰ τῆς Σερβίας εἰς πάντα τὰ Βαλκανικὰ ζητήματα δὲν ἐπέτρεπεν οἰανδήποτε ἐπέμβασιν δυναμένην κατὰ τὸ ἐλάχιστον νὰ διαταράξη τὰς φιλικὰς ἡμῶν σχέσεις μετὰ τῆς Συμμάχου μας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προλάβῃ τὰ αἷτια τῆς μεταναστεύσεως ταύτης. Σχεδὸν ἅπαντες οἱ Ἕλληνες τοῦ Μοναστηρίου οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς διανοουμένας τάξεις μετηνάστευσαν εἰς Μακεδονίαν, ἐγκατασταθέντες εἰς Φλώριναν καὶ Θεσσαλονίκην, ὅπου ταχέως κατέλαβον διαπρέπουσαν θέσιν εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ὅσον καὶ ἂν εἶνε φυσικὸν νὰ θλιβώμεθα διὰ τὴν διάλυσιν μιᾶς κοινότητος ἀείποτε διακρινομένης μεταξὺ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνικῶν κοινοτήτων διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ προοδευτικὸν τῆς πνεῦμα, ἀφ' ἑτέρου δέον νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας ἐνισχύθη διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὸν ἀστικὸν τῆς πληθυσμὸν ἑνὸς τοιοῦτου πολυτίμου στοιχείου.

Ἄλλο ρεῦμα τὴν φορὰν ταύτην αὐτοπροαιρέτου μεταναστεύσεως ἐσημειώθη ὁμέσως μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον μετὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Καυκάσου. ἕξ ὧν περὶ τὰς πέντε χιλιάδας ἀφίχθησαν εἰς Μακεδονίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1913 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1914.

Οἱ Ἕλληνες οὗτοι, προερχόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς περιφερείας Κάρς, ὧν οἱ πατέρες εἶχον μεταναστεύσει μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877, ἐκαλλιέργουν, συνήθως ὡς ἐπίμορτοι καλλιεργηταί, τὰ κτήματα τῶν Ρώσων μεγιστάνων. Μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον διεδόθη μεταξὺ αὐτῶν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ ἐδῆμενε τὰ ἐν Μακεδονίᾳ τσιφλίκια τῶν Μωαμεθανῶν καὶ θὰ τὰ διένειμε εἰς τοὺς Ἕλληνας χωρικούς. Ἡ διάδοσις αὕτη, ἄγνωστον πόθεν προελθοῦσα, συνέτεινε πολὺ εἰς τὴν μετανάστευσιν ταύτην, ἥτις ἦτο ὅλως πρόωρος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἐντελῶς ἀπαρασκευάστος ὅπως δεχθῆ τοιοῦτον ἀριθμὸν ἐποίκων, καθότι οὔτε κτήματα διέθετε ἐπαρκῆ οὔτε χρηματικὰ μέσα, ἡ δὲ ἀφίξις τῶν Καυκασίων, τοὺς ὁποίους οὐδεμία ἄμεσος ἀνάγκη προέτρεπεν εἰς μετανάστευσιν, μᾶλλον περιέπλεξε τὴν κατάστασιν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἠῤῥξησε τὰς δυσκολίας τῆς διοικήσεως, ἡναγκασμένης συγχρόνως νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν χιλιάδων τῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης προσφύγων.

Καίτοι ἐγκατεστάθη τότε ἀριθμὸς τις Καυκασίων εἰς διάφορα χωρία τῆς Μακεδονίας, οὗτοι ὑπέστησαν ὀρεκτὰς ἀπαγορευσεις, οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπέστρεψαν μετ' ὀλίγον εἰς Ρωσίαν.

Σημειωτέον ὅτι οἱ ἔποικοι οὗτοι ἀπεδείχθησαν ἐξ ὅλων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατασταθέντων ἐποίκων οἱ ὀλιγώτερον δυναμένοι νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὸ νοσηρὸν κλίμα τῆς χώρας ἐκείνης, ἢ δὲ ἐπιμονή των ὅπως ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ πεδινὰ μέρη, καίτοι οὗτοι ἦσαν συνειδησμένοι εἰς ὄρεινὸν κλίμα, ἐκόστισε τὴν ζωὴν πολλῶν ἐξ αὐτῶν, προσβληθέντων καθ' ἑκατοντάδας ὑπὸ ἐλωδῶν πυρετῶν.

Ὁφείλομεν νὰ σημειώσωμεν ἰδιαιτέρως τὰς ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἐγκαταστάσεως διδάγματα σήμερον, ὅτε πρόκειται νὰ προβῶμεν εἰς νέαν καὶ εἰς μείζονα κλίμακα ἐγκατάστασιν Καυκασίων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Πρέπει ἰδίως νὰ δοθῇ μεγίστη προσοχή, διὰ πᾶσαν μέλλουσαν ἐγκατάστασιν, εἰς τὴν ἐκλογὴν καταλλήλων χωρίων, ἄλλως οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι εἶναι καταδικασμένοι νὰ φθίνωσιν.

Ἡ κατόπιν τῆς ἐκβάσεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου κατακρήσας εἰς τὴν Ἑλλάδα νέων ἐδαφῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ θὰ ἔχη μέγαν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῶν πληθυσμῶν, ἢ δὲ νέα διαρρῦθμισις τῶν ἐδαφῶν ἀφεύκτως θὰ προκαλέσῃ ἄλλα ἰσχυρὰ ρεύματα μεταναστεύσεως. Ἡδὴ ἤρχισε καὶ σχεδὸν συνετελέσθη ἡ ἐξ Ἑλλάδος παλινόστησις εἰς τὰς ἐστίας των τῶν ἐκ Δυτικῆς Θράκης καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καταγομένων προσφύγων, ταύτην δὲ θέλει ἐπακολουθήσῃ προσεχῶς ἡ παλινόστησις τῶν ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἡ παλινόστησις αὕτη δημιουργεῖ νέα προβλήματα μεγίστης ἐθνικῆς σπουδαιότητος, καθόσον ἡ ἀναχώρησις τῶν ἐποίκων τούτων ἐκ Μακεδονίας θὰ ἀφήσῃ σοβαρὰ κενὰ, ἅτινα πρέπει μὲ κάθε θυσίαν νὰ πληρωθῶσιν. Ὡρισμένοι ἐπαρχίαι τῆς Μακεδονίας καὶ δὴ αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως, καθὰ κείμεναι περίξ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπιστρέφουν αὐτομάτως εἰς σχεδὸν τὴν αὐτὴν κατάστασιν ἐρημώσεως ὅπῃ ἀπόψεως πληθυσμοῦ, εἰς ἣν τὰς παρελάβομεν μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον.

Δέον νὰ ὑπολογίσωμεν εἰς 150.000 τοῦλάχιστον τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, ἣτις θὰ ἐπέλθῃ συνεπεῖα τῆς παλινοστήσεως ἀπάντων τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων προσφύγων. Πῶς καὶ πόθεν θὰ προμηθευθῶμεν τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς οἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι πρὸς τόνωσιν καὶ συμπύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν παραμεθορίων μας ἐπαρχιῶν;

Τοὺς πληθυσμοὺς τούτους βεβαίως θὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας τῆς Βαλκανικῆς καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου

θὰ ὑπάρχουν ἀκόμη, μετὰ τὴν νέαν διευθέτησιν τῶν συνόρων μας, ὑπολείμματα Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καταδικασμένα νὰ μείνουν ὀριστικῶς πλεόν ἔξω τῆς Ἑλλάδος. Αἱ χῶραι αὗται εἶναι κυρίως ἡ Βουλγαρία, ἡ Μ. Ἀσία καὶ ὁ Καύκασος (μετὰ τῆς Ν. Ρωσσίας), κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἡ Σερβία καὶ ἡ Ἀλβανία, ὅπου ἐλάχιστος παραμένει ἀκόμη Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς.

Εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἔχομεν ἀκόμη 50.000 ἀκραιφνεῖς Ἑλληνας, οἵτινες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατοικοῦν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, εἰς τὰς πόλεις Φιλιππούπολιν, Στενήμαχον, Ἀγχιάλον, Βάρναν καὶ Πύργον καὶ εἰς τινὰ χωρία.

Ὁ πληθυσμὸς οὗτος, κατὰ μέγα μέρος ἀστικός, ὅστις εἶναι καταδικασμένος, ἐὰν παραμείνῃ ἐν Βουλγαρίᾳ, βαθμηδὸν ν' ἀπολέσῃ τὸν ἐθνισμὸν του, παρ' ὅλας τὰς ἐγγυήσεις ἃς παρέχουν αἱ νέαι Συνθήκαι διὰ τὴν προστασίαν τῶν φυλετικῶν μειονοτήτων, θὰ ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος διατεθειμένος νὰ μεταναστεύσῃ εἰς Ἑλλάδα, ἐφ' ὅσον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκποιήσῃ ὑπὸ σχετικῶς εὐνοϊκοῦς ὄρους τὰς περιουσίας του. Δέον λοιπὸν ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν πληθυσμῶν τούτων εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὅπου ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἔχει ἐλαττωθῆ σημαντικῶς κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου συνεπείᾳ τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων γενομένου γενικοῦ ἐκτοπισμοῦ τῶν κατοίκων τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ὑπὸ συνθήκας τόσοσιν σκληράς, ὥστε τοῦλάχιστον τὰ 30 ο)ο ἀπέθανον διαρκούσης τῆς ἐξορίας. Δεδομένου δὲ ὅτι, μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας ἐν Θράκῃ, θέλουν ἀποχωρήσῃ ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης πλεῖστοι Τοῦρκοι ἀνήκοντες εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὁσῶν, τὸ δημιουργηθησόμενον οὕτω κενὸν θὰ εἶναι ἄρκετόν ὥστε εὐκολώτατα νὰ ἀπορροφηθῇ ὁ ἐκ Βουλγαρίας Ἑλληνικὸς ἀστικός πληθυσμὸς. Διὰ τοὺς γεωργούς, οἵτινες δὲν θὰ εἶναι τόσον πολυάριθμοι, δέον νὰ ἐξευρεθῇ ἐπίσης χῶρος ἐν Θράκῃ.

Πρὸς τοῦτο δέον νὰ τεθῇ τὸ ταχύτερον ἐν ἐφαρμογῇ ὁ ὑπὸ τῆς μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας ἄρτι ὑπογραφείσης συνθήκης περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν προβλεπόμενος ὀργανισμὸς, οὕτως ὥστε νὰ ἀρχίσῃ ἀμέσως συστηματικὴ ἐκκαθάρισις τῶν περιουσιῶν ἐκείνων τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων, οἵτινες θέλουν δηλώσει τὴν πρόθεσιν πρὸς μετανάστευσιν εἰς Ἑλλάδα.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ Καυκάσου καὶ Νοτίου Ρωσσίας ὑπολογίζονται εἰς 500 χιλιάδας περίπου, ἐξ ὧν 365 χιλιάδες περίπου ἐν Ν. Ρωσσίᾳ καὶ Βορείῳ Καυκάσῳ, καὶ 135.000 ἐν Ἀντικαυκάσῳ (Ἀρμενία, Γεωργία κλπ.) Ἐκ τούτων ὁ ἀστικός πληθυσμὸς

εἶναι ἀμφίβολον ἂν θὰ θελήσῃ νὰ μεταναστεύσῃ ὀριστικῶς, καθόσον οἱ Ἕλληνες ἀνέκαθεν κατεῖχον πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν χωρῶν τούτων, ἐφ' ὅσον δὲ θὰ ἀπεκαθίσταντο πάλιν ἐκεῖ ὁμαλαὶ ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, θὰ εἶχον οὗτοι πᾶν συμφέρον ὅπως παραμείνωσιν ἐκεῖ. Τὸ ἴδιον ὁμως δὲν συμβαίνει προκειμένου περὶ τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς τὰς περιφερείας τῆς Ν. Ρωσίας καὶ Β. Καυκάσου τὰς κατοικουμένας ὑπὸ Κοζάκων, ὡς καὶ εἰς τὰ νέα Κράτη τοῦ Ἀντικαυκάσου, ἐπῆλθον ριζικαὶ μεταβολαὶ εἰς τὸ καθεστῶς τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας. Εἰς τὸ Κουμπὰν καὶ ἀλλαχοῦ, αἱ γαῖαι αἵτινες ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς Ρώσους μεγιστᾶνας καὶ ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ Ἑλλήνων χωρικῶν, ἀπηλλοτριώθησαν καὶ διενεμήθησαν μεταξύ τῶν Κοζάκων, οἵτινες ἀπέκλεισαν τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς καλλιεργείας. Παρόμοιον συμβαίνει καὶ εἰς τὸν Ἀντικαυκάσον ὅπου οἱ Ἕλληνες, ἀνέκαθεν θεωρούμενοι ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ὡς ξένοι, ἤδη πιέζονται παντοιοτρόπως ὑπὸ τὰ νέα ἐκεῖ καθεστῶτα. Συνεπῶς ὁ Ἑλληνικὸς γεωργικὸς πληθυσμὸς τῶν χωρῶν τούτων, ὅστις ἤδη μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον, ὅπως ἐξεθέσαμεν προηγουμένως, εἶχε δεῖξῃ τάσιν πρὸς μετανάστευσιν εἰς Ἑλλάδα, εὐρίσκειται σήμερον ὑπὸ τοιαύτης συνθήκας, ὥστε ἡ μετανάστευσις νὰ εἶναι ἡ μόνη σωτηρία δι' αὐτόν.

Ἡ μεταφορὰ τῶν Ἑλλήνων Καυκασίων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρχισεν ἤδη, ἀλλὰ προσκρούει εἰς διάφορα ἐμπόδια. Πρῶτον τούτων εἶναι ἡ ἔλλειψις καταλλήλων γαιῶν καὶ μέσων στεγάσεως. Καὶ ναὶ μὲν θὰ ὑπάρχουν ἀρκετὰ χωρία διαθέσιμα μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐκ Θράκης προσφύγων, ἀλλὰ δεδομένου ὅτι οἱ Καυκάσιοι εἶναι ἰδιαιτέρως εὐπρόσβλητοι ὑπὸ τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν, δὲν ἔπεται διόλου ὅτι θὰ εὐδοκιμήσουν εἰς ὅλα τὰ μέρη ἐκεῖνα ὅπου ἦσαν προηγουμένως ἐγκατεστημένοι οἱ Θραῖκες, διότι πλεῖστα τῶν χωρίων τούτων κεῖνται εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Στρυμῶνος καὶ εἶναι λίαν ἐλώδη. Κατὰ συνέπειαν, ἐφ' ὅσον θὰ εἶναι ἀδύνατον, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, νὰ εὕρωμεν καταλλήλους τόπους ἐγκαταστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ δι' ὀλόκληρον τὸν μέλλοντα νὰ μεταναστεύσῃ ἐκ Καυκάσου Ἑλληνικὸν πληθυσμόν, δέον νὰ στραφῶμεν καὶ πρὸς τὴν Θράκην, ὅπου πιθανὸν νὰ ἐξευρεθοῦν μέρη καταλληλότερα διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἐποίκων τούτων.

Ἐπεταὶ ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Θρακῶν, θὰ παραμείνουν ἀρκετὰ κενά, ἅπερ πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ πληρώσωμεν, ἐὰν θέλωμεν ν' ἀποφύγωμεν σοβαρὰν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ, κατὰ συνέπειαν, εἰς τὴν γεωργι-

κὴν παραγωγὴν τῆς χώρας. Προτείνομεν τὴν ἐξῆς λύσιν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἐκ Μακεδονίας Μουσουλμᾶνοι, οἵτινες μετηνάστευσαν εἰς Τουρκίαν μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον καὶ εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ Δυτικῆς Μ. Ἀσίας, δὲν ἔμεινον καθόλου ηὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἀλλαγῆς ταύτης τῆς κατοικίας, καὶ ὅτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εὐχάριστος θὰ ἐπέστρεφον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Σημειωτέον ὅτι οἱ Τούρκοι οὗτοι εἶναι ἐγκλιματισμένοι ἀπὸ πολλοῖς αἰῶνας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ δὲν ὑποφέρουν ἀπὸ ἐλονοσίαν εἰς τὸν αὐτὸν βαθμόν, ὅπως οἱ παρείσακτοι προσφυγικοὶ πληθυσμοί.

Λάβετε ὡς παράδειγμα τὴν περιφέρειαν περὶ τῶν λεγομένων Βρωμολιμνῶν τῆς περιφερείας Λαγκαδᾶ, ἐκ τῶν εὐφορωτέρων ὁλλὰ καὶ τῶν μᾶλλον ἐλωδῶν περιφερειῶν τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὰ χωρία Μαύροβο καὶ Λίντζα τῆς περιφερείας ταύτης ἅτινα εἶχον ἐγκαταλειφθῆ ὑπὸ τῶν παλαιῶν Τούρκων κατοίκων, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν προσφύγων εἶχεν ἐπιχειρήσει, κατὰ τὸ 1914, νὰ ἐγκαταστήσῃ πρόσφυγας, ἀλλ' οὗτοι κυριολεκτικῶς ἀπεδεκατίσθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν, ἀφήσαντες τὰ χωρία τῶν ἔκτοτε ἔρημα. Ἡ ἐπάνοδος τῶν πρώην Τούρκων κατοίκων θὰ ἐπανέφερον εἰς αὐτὰ ὡς καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐημερίαν.

Ἐπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (ἦτοι τῶν βιλαετίων Προύσης, Ἀγκύρας, Τραπεζοῦντος, Ἰκονίου, Σεβαστείας καὶ Κασταμονῆς καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων σαντζακίων Νικομηδείας, Δαρδανελλίων, Μπολοῦ, Σαμουῦντος, Μπαλήκεσερ, Κιουτάχιας, Ἐσκησεχίρ, Νίγδης καὶ Καισαρείας, ἅτινα θὰ παραμείνουν ὑπὸ Τουρκικὴν ἢ ξένην κυριαρχίαν. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τοὺς πληθυσμοὺς τῶν περὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Ἀδριαμυτιίου περιφερειῶν, τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἕλληνες τῶν μερῶν τούτων κατοικοῦν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰ παράλια καὶ οὕτω, χάρις εἰς τὴν διὰ θαλάσσης ἐπικοινωνίαν, θὰ ὑφίστανται τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιρροήν, μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τῶν μερῶν τούτων, εἶναι σοβαρὸς λόγος, ὅπως μὴ μεταναστεύσῃ ὁ πληθυσμὸς οὗτος, τοσοῦτω μᾶλλον καθόσον ἡ οἰκονομικὴ του εὐημερία ὑπῆρξε πάντοτε μεγίστη. Τὸ ἴδιον ὅμως δὲν δύναται νὰ λεχθῆ διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Κεντρικῆς Μικρᾶς Ἀσίας τοὺς κατοικοῦντας κυρίως εἰς τὰ βιλαετία Ἰκονίου, Ἀγκύρας καὶ Σεβαστείας καὶ τὰ σαντζακία Νίγδης καὶ Καισαρείας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἀνέρχεται εἰς 150 χιλιάδας. Ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων δὲν δύναται ἡ

Ἑλλάς νὰ ἔχει βλέψεις ἢ δὲ ἐκεῖ κατοικοῦσα Ἑλληνικὴ μειονότης θὰ εἶναι ἠναγκασμένη νὰ παραμένῃ πάντοτε ἀποκεκλεισμένη καὶ μακρὰν τῆς μητρὸς Πατρίδος. Πρὸς τούτοις, ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, ἀκριβῶς διότι θὰ εὐρίσκειται περιορισμένη ἐντὸς στενωτέρων ὁρίων, θὰ ὑποβλέπῃ ἀκόμη περισσότερο τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ θὰ πράττῃ πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως ὑπονομεύσῃ αὐτό, παρ' ὅλας τὰς ἐγγυήσεις περὶ προστασίας τῶν μειονοτήτων, περὶ ὧν προβλέπουν αἱ σχετικαὶ συνθήκαι. Ἐπομένως ἐνδείκνυται, ὅπως τὸν Ἑλληνικὸν τοῦτον πληθυσμὸν τῆς Ἀνατολῆς, τὸν διακρινόμενον διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ φιλεργίαν του, προσπαθήσωμεν πάσῃ θυσίᾳ νὰ προσελκύσωμεν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους μας. Ἡ φυσικωτέρα καὶ συγχρόνως εὐκολωτέρα λύσις θὰ εἶναι ὅπως ἔλθωμεν εἰς συμφωνίαν μετὰ τῆς Τουρκίας περὶ ἀνταλλαγῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου πληθυσμοῦ μετὰ τοῦ Μουσουλμανικοῦ τοιοῦτου τῆς περιφερείας Σμύρνης, ἀποτελουμένου κατὰ μέγα μέρος ἐκ μουχατζιζήδων τῆς Μακεδονίας. Διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ταύτης ἥτις βεβαίως πρέπει νὰ γίνῃ μὲ πάσας τὰς ὑπὲρ τῶν πληθυσμῶν ἐγγυήσεις, περὶ ὧν προβλέπει ἢ μετὰ τῆς Βουλγαρίας Συνθήκη, θὰ ἐξασφαλίσωμεν ἀφ' ἑνὸς τὸ ὁμοίομορφον τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ ἡμέτερον τμῆμα τῆς Μ. Ἀσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ ἀποφύγωμεν πᾶσαν περαιτέρω περιπλοκὴν μετὰ τῆς Τουρκίας, ὡς ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ Τουρκικῷ Κράτει μεγάλης Ἑλληνικῆς μειονότητος, ὑπὲρ ἧς θὰ αἰσθανώμεθα πάντοτε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπεμβαίνομεν ὡσάκις ὑφίσταται τοῦτο πῆσις.

Μένει ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τοῦ Πόντου.

Καὶ ἐδῶ πάλιν ἡ συνοχὴ μετὰ τῆς Μητρὸς Πατρίδος, ἥτις θὰ ὑπάρχῃ ὡς ἐκ τῆς διὰ θαλάσσης ἐπικοινωνίας, εἶναι σοβαρὸς λόγος ὅπως μὴ ἐπιδιώξωμεν τὴν μετανάστευσιν τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς περιφερείας ταύτης. Ἀπ' ἐναντίας πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ λόγοι μᾶλλον ἐπιβάλλουσιν ὅπως πράξωμεν πᾶν τὸ δυνατόν πρὸς διατήρησιν τοῦ πληθυσμοῦ τούτου ἐπὶ τόπου καὶ ἐνίσχυσιν αὐτοῦ. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο θὰ ἐπιευχθῆ ἔφ' ὅσον θὰ δυνηθῶμεν — καὶ εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν — νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὰς ἐστίας τῶν τοῦς πολυαρίθμους ἐκ τῶν Ποντικῶν ἐπαρχιῶν καταγομένους Ἑλληνας, οἵτινες εὐρίσκονται εἰς διάφορα μέρη τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Ν. Ρωσσίας καὶ τῶν ὁποίων, ὅπως εἶδομεν, μέρος μόνον δύναται νὰ ἐγκατασταθῆ ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἡ ὑπαρξίς ἑνὸς Ἑλληνικοῦ Πόντου ἀπολαμβάνοντος αὐτονομίας τινός καὶ συνορευόντος μετὰ μιᾶς ἀνεξαρτήτου Ἀρμενίας εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως ἐλαφρύνῃ τὴν πίεσιν τοῦ Τουρκικοῦ ὄγκου

τῆς Κεντρῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης.

Αὗται εἶναι αἱ γενικαὶ γραμμαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων δέον κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν νὰ κανονισθῇ τὸ μέλλον ἐποικιστικόν μας πρόγραμμα.

Πρωτίστως, καὶ τοῦτο δέον νὰ τονισθῇ, πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν ἐποικισμόν τῆς Μακεδονίας. Τὸ ἔργον τοῦτο τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσῃ ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὸ 1914, δέον ν' ἐπαναληφθῇ πάλιν ἐξ ἀρχῆς, ἀφ' οὗ ἡ ἔκτοτε ἐξέλιξις τῶν πολιτικῶν γεγονότων ἐπέφερε τὴν σχεδὸν τελείαν διάλυσιν τῶν τότε σχηματισθέντων συνοικισμῶν. Ἡ Μακεδονία, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως, εἶναι ὁ συνδετικὸς κρῖκος μεταξὺ Παλαιᾶς Ἑλλάδος, Θράκης καὶ Ἡπείρου, εἶναι ἡ ἑπαλξις ἣτις προστατεύει τὸν πυρῆνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἀδυναμία τῆς Μακεδονίας σημαίνει ἀδυναμίαν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο εἶναι ὑπερτάτη ἀνάγκη ὅπως τονώσωμεν τὸν συνεπείᾳ τόσων διαδοχικῶν πολέμων ἐξασθενήσαντα ὄργανισμόν τῆς δι' ἐνέσεως ἀφθόνου καὶ ἀμιγροῦς Ἑλληνικοῦ αἵματος. Οἱ δὲ νέοι ἐποικοὶ, οὓς θὰ φέρωμεν ἐκεῖ, δέον νὰ ἐγκατασταθῶσιν οὐχὶ μόνον εἰς τὰς πεδιάδας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὄρεινὰς περιφερείας τῆς μεθορίου ζώνης, οὕτως ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἐν ἰσχυρὸν παραπέτασμα ἀκραιφνοῦς Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ πρὸς προστασίαν τῶν Μακεδονικῶν μας συνόρων. —

*Ἀλλά, ἐὰν ἔχωμεν σκοπὸν ν' ἀπαιτήσωμεν ἀπὸ τοὺς νέους μας ἐποίκους τὴν θυσίαν ταύτην, καὶ πρόκειται πράγματι περὶ θυσίας, διότι θὰ ζητήσωμεν ἀπὸ πληθυσμοὺς ἤδη ταλαιπωρημένους καὶ πολυπαθεῖς, ὅπως εἶναι π. χ. οἱ Καυκάσιοι, νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἅτινα ὑστεροῦν τῶν ἄλλων τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ἀσφαλείας, ὅσον καὶ εὐφορίας, πρέπει νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ παραχωρήσωμεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἀνάλογα προνόμια, ὅπως ἐγένετο ἐπὶ Βυζαντινῶν εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀποικίας ἐπὶ τῶν συνόρων. Οἱ νέοι οὗτοι Ἀκριταὶ τοῦ Μπέλες, τῆς Κρέσνας, τῆς Βροντοῦ, τοῦ Λίσσε καὶ τοῦ Ζιρνόβου, δέον νὰ ἔχουν καὶ τὰ προνόμια τῶν Ἀκριτῶν. Ἡ δωρεὰν παροχὴ γαιῶν, ἡ ἐπὶ ὄρφ ζωῆς τοῦ πρώτου ἐποίκου ἢ καὶ διὰ μακρότερον χρόνον ἀπαλλαγῆ παντὸς ἐγγείου φόρου, δέον νὰ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἐποίκων ἐκείνων οὓς θὰ ἐγκαταστήσωμεν ἐντὸς ζώνης ὠρισμένου βάρους ἀπὸ τὴν μεθόριον.

Πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ὀλίγαι λέξεις σχετικῶς μὲ τὴν καταλληλοτέραν ὀργάνωσιν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ἀληθῶς μεγαλοπρεποῦς τούτου προγράμματος τοῦ ἐποικισμοῦ ὅπερ ἐσχεδιάσαμεν, καὶ ὅπερ θέλει ἀπαιτήσῃ ἰδίως ἐνότητα διευθύνσεως καὶ ἐκτελέσεως.

Ἐποῦ πρῶτον καθορισθοῦν αἱ γενικαὶ γραμμαὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἢ ἐκτέλεσις δέον νὰ ἀφεθῇ εἰς χεῖρας μιᾶς καὶ μόνης ὑπηρεσίας καὶ οὐχὶ πλειόνων, ὡς μέχρι τοῦδε ἐγένετο. Ἡ αὐτὴ ὑπηρεσία, ἣτις θὰ παραλαμβάνῃ τὸν ἐποικὸν ἀπὸ τὸ χωρίον του εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὸν Καύκασον ἢ τὴν Κεντρικὴν Μικρὰν Ἀσίαν, δέον νὰ ἀναλάβῃ συγχρόνως καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς περιοσίας του, τὴν μεταφορὰν αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα, τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ καταλλήλου τόπου πρὸς ἐγκατάστασιν αὐτοῦ, καὶ τέλος τὴν ἐγκατάστασίν του εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἢ Θράκῃ νέαν κατοικίαν του.—

Διὰ τοῦτο ἢ κατὰ τὸ 1914 λειτουργοῦσα ὀργάνωσις τῆς ὑπηρεσίας τῶν προσφύγων, ἣτις τότε συνεκέντρωνε καὶ τὴν περιθάλψιν (δηλαδὴ τὴν παροχὴν τῶν πρώτων βοηθειῶν εἰς τὸν ἐποικὸν μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ) καὶ τὴν γεωργικὴν ἐγκατάστασιν, μᾶς φαίνεται προτιμότερα τῆς ἀργότερον ἐπικρατησάσης ἀντιλήψεως περὶ χωρισμοῦ τῶν δύο τούτων κλάδων καὶ ἀναθέσεως αὐτῶν εἰς δύο διάφορα Ὑπουργεῖα, τὸ τῆς Περιθάλψεως καὶ τῆς Γεωργίας, διότι ὁ τοιοῦτος χωρισμὸς κωλύει τὴν ἀπόλυτον ἐκείνην συνοχὴν ἣτις εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἐνὸς τοιούτου ἔργου.

Δεδομένου δὲ ὅτι ὁ τελικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ γεωργικὴ ἐγκατάστασις τοῦ ἐποίκου, τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας φαίνεται ὡς τὸ μᾶλλον ἐνδεδειγμένον νὰ ρυθμίζῃ πᾶν τὸ σχετιζόμενον μὲ τὴν μετακίνησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῶν πληθυσμῶν, διότι ἡ ὑπηρεσία του, ὡς εἰδικωτέρα, εἶναι καλύτερον εἰς θέσιν νὰ προσαρμόσῃ πᾶσαν τὴν προκαταρκτικὴν ἐργασίαν, ὡς π. χ. τὴν συναξίν στατιστικῶν, καταρτισμὸν μελετῶν καὶ προγραμμάτων, καὶ καθορισμὸν τῶν διαφορῶν λεπτομερειῶν, πρὸς τὸν τελικὸν ἐκείνου σκοπὸν.

Θὰ ἐπροχώρουν καὶ θὰ ἔλεγον ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ ἐποικισμοῦ εἶναι τόσον σπουδαῖον ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως, περιλαμβάνει δὲ τοιαύτην ἔκτασιν καὶ ἀπαιτεῖ τόσον μεγάλας δαπάνας, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ἢ ἴδρυσις ἰδιαίτερου ὑφυπουργείου ὑπαγομένου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας καὶ ἔχοντος εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν

διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς μεταναστεύσεις τῶν πληθυσμῶν καὶ τὴν διοργάνωσιν τοῦ ἐπικισμού. Ἐν τοιοῦτον ὑφυπουργεῖον, περιλαμβάνον διαφόρους διευθύνσεις (περιθάλψεως, ἐκκαθαρίσεως περιουσιῶν, ἐγκαταστάσεως κ. τ. λ.) θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀναγκαίαν ἐνότητα διευθύνσεως καὶ συγχρόνως θὰ ἔχη τὸ κύρος τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν ἐνὸς ἔργου ὅπερ προώριστα νὰ εἶναι μία ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ἐπιχειρήσεων ἃς θὰ ἀναλάβῃ τὸ σύγχρονον Ἑλληνικὸν Κράτος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

ΠΡΟΣΘΕΤΟΣ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Καὶ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ ὑπάρχουν σοβαρὰ κενά. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ 1914, ἐξετοπίσθη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν. Τοῦ μέτρου τούτου ἐξηρέθησαν μόνον οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, ὡς ἡ Ἀδριανούπολις καὶ ἡ Ραιδεστός, καὶ χωρία τινὰ τῶν ἐπαρχιῶν Χώρας καὶ Τυρολόης. Ὁ ἐκτοπισθεὶς πληθυσμὸς, ἀνερχόμενος εἰς 86000, παρέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀνατολῆς, μόλις δὲ μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἐπετραπή ἡ παλινόστησις αὐτῶν.

Δυστυχῶς ἐκ τῶν στατιστικῶν, ἃς ἐτήρησεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ ὑπὲρ τῶν μετατοπισθέντων Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, προκύπτει ὅτι μόλις τὰ 59 τοῖς ἑκατὸν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς ἐστίας των, ἐλάχισται δὲ ἐλπίδες ὑπάρχουν περὶ διασώσεως τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῶν ὑπολοίπων. Συνεπῶς ἔχομεν ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ εἰς τὸ παθητικὸν μας ἔλλειμμα πληθυσμοῦ ἐκ 35000 περίπου.

Τὸ κενὸν τοῦτο θὰ πληρωθῇ εἴτε δι' ἐγκαταστάσεως ὁμογενῶν ἐκ Βουλγαρίας καὶ Καυκάσου ἢ διὰ τῆς διατηρήσεως ἐπὶ τόπου μέρους τῶν ἤδη ἐκεῖ ἐγκατεστημένων Μουσουλμάνων ἐκ Μακεδονίας, τῶν ὁποίων πάντως ἡ μετακίνησις δὲν θὰ εἶναι δυνατὴ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἀκόμη.

Ὅσον ὀφορᾷ τὸν Βουλγαρικὸν πληθυσμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ὅστις ποτὲ δὲν ὑπῆρξε σημαντικὸς, οὗτος ἀντηλλάγη σχεδὸν ὀλόκληρος κατόπιν εἰδικῆς συμβάσεως ὑπογραφείσης μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης ἐγένετο ἀμοιβαία μετανάστευσις τῶν ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ Βουλγάρων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Μουσουλμάνων τῶν παραμεθοριῶν διαμερισμάτων τῆς Δυτικῆς Θράκης τῶν ἐπιδικασθέντων εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀφ' ἑτέρου. Σήμερον, εἰάν ἐξαιρέση τις χιλιάδα περίπου Βουλγάρων κατοικούντων ἐν τῇ πόλει Σαράντα Ἐκκλησιῶν, δύναται τις νὰ διΐσχυρισθῇ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον Βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ

